

แนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็ก
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานีเขต 2
Guidelines for participatory Curriculum Administration of Small School under
The Primary Educational Service Area Office, Nonthaburi 2

กันยารัตน์ ธารีรักษ์¹ ธีระวัฒน์ มอนไธสง²
Kanyarat Tareerak, Teerawat Montaisong

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม 2) นำเสนอแนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม การวิจัยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม ประชากร คือ ครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานีเขต 2 จำนวน 158 คน โดยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถามค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.97 สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนที่ 2 การนำเสนอแนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 5 ท่าน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการเตรียมการและการวางแผนหลักสูตร และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การบริหารหลักสูตร 2) แนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม มี 4 ด้าน 25 แนวทาง ดังนี้ 1. ด้านการเตรียมการและการวางแผนหลักสูตร มี 9 แนวทาง เช่น ต้องศึกษาบริบทของสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและนอกสถานศึกษาและนำมากำหนดนโยบาย 2. ด้านการดำเนินงานหลักสูตร มี 6 แนวทาง เช่น ต้องให้ครูและผู้เรียนร่วมกันสร้างจุดประสงค์การเรียนรู้ มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา 3. ด้านการบริหารหลักสูตร มี 6 แนวทาง เช่น ต้องส่งเสริมให้ครูใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในการเสวนาสะท้อนผลหลังการปฏิบัติงานการจัดการเรียนการสอน

Received: 2022-10-18 Revised: 2022-12-02 Accepted: 2022-12-05

¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา Student of Master of Education Degree in Educational Administration, Faculty of Education, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University.
Corresponding Author e-mail: thanachai4906gkma@gmail.com

² อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา Instructor of Master of Education Degree in Educational Administration, Faculty of Education, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University.

นำไปสู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และพัฒนาสมรรถนะหลักของผู้เรียน 4. ด้านการประเมินผล และปรับปรุงหลักสูตรมี 3 แนวทาง เช่น ต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินการบริหาร หลักสูตรสถานศึกษาโดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

คำสำคัญ (Keywords): โรงเรียนขนาดเล็ก; การบริหารหลักสูตรแบบมีส่วนร่วม

Abstract

The objectives of this research were 1) to investigate the condition of participatory curriculum management in educational institutions; 2) to propose guidelines for participatory educational institution curriculum administration. For the methodology, the research was divided into 2 steps: Step 1: Studying the state of participatory curriculum management. The population used in the research was 158 teachers under the Nonthaburi Primary Educational Service Area Office 2. The instrument used was a questionnaire with reliability value of 0.97. The statistics used were percentage, mean, standard deviation. Step 2: Presentation of guidelines for participatory school curriculum management. The 5 key informants were selected by a purposive sampling. The instruments used was a semi-structured interview form. It was a content analysis. The results of the research were as follows: 1) The condition of participatory curriculum management in educational institutions was at a high level. The aspect with the highest mean was the preparation and curriculum planning, and the aspect with the lowest average was curriculum administration. 2) There were 4 aspects and 25 approaches for participatory educational institution curriculum administration as follows: 1. In terms of preparation and curriculum planning, there are 9 approaches, for example, the need to study the context of educational institutions and learning resources both within and outside the school and to formulate policies. 2. In terms of curriculum implementation, there are 6 approaches, such as requiring teachers and learners to jointly create learning objectives, having activities that are consistent with the educational curriculum. 3. Regarding curriculum management, there are 6 approaches, for example, teachers must use the concept of professional learning community in discussions to reflect the results after teaching and learning management practices leading to the development of the learning process and the development of learners' core competencies. 4. In terms of curriculum evaluation and improvement, there are 3 approaches, for example, the committee must be appointed to assess the curriculum administration of the educational institution with participation from all parties.

Keywords: Small School; Participatory Curriculum Management

บทนำ (Introduction)

กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษานับจากที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ให้เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ โดยกำหนดจุดมุ่งหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายและกรอบทิศทางการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดีมีปัญญามีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีระดับโลก ส่งเสริมการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ท้องถิ่นและสถานศึกษา มีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นซึ่งหลักสูตรนั้นมีความสำคัญในการเป็นเครื่องมือที่ถ่ายทอดเจตนารมณ์หรือเป้าประสงค์ของการศึกษาของชาติลงสู่การปฏิบัติจึงมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่งและเป็นความจำเป็นที่ครูจะต้องศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ (อึ้ง บั้วศรี, 2553) ตั้งแต่ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งเป็นหลักสูตรอิงมาตรฐาน โดยมีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายที่จำเป็นต้องพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถเทียบเท่าหรือสูงกว่ามาตรฐานพร้อมกับการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้โรงเรียนจัดทำหลักสูตรของตนเอง สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้ดำเนินการติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาพบปัญหาความไม่ชัดเจนของหลักสูตร ความสับสนของผู้ปฏิบัติในระดับสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ส่วนใหญ่กำหนดสาระและผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้มาก ทำให้เกิดปัญหาหลักสูตรแน่น การวัดและประเมินผลไม่สะท้อนมาตรฐานส่งผลต่อปัญหาการจัดทำเอกสารหลักฐานทางการศึกษา และการเทียบโอนผลการเรียน รวมทั้งปัญหาคุณภาพของผู้เรียนในด้านความรู้ทักษะความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) จึงเกิดการทบทวนเพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบและพัฒนาไปสู่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้หลักสูตรสถานศึกษาประสบผลสำเร็จก็คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน จะต้องได้รับความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจากบุคลากรทุกฝ่ายทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และบุคคลหรือหน่วยงานในชุมชน ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น เนื่องจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรที่กระจายอำนาจการจัดการศึกษาแก่สถานศึกษา ทั้งในด้านการบริหารวิชาการ การบริหารจัดการ และการใช้หลักสูตรเป็นกระบวนการนำหลักสูตรแกนกลางในระดับชาติไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา จึงต้องได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมและร่วมมือจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกระดับโดยที่การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเน้นความสำคัญในการปฏิรูป

กระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 22 กำหนดแนวทางไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

ในปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนให้เกิดผลดีมีประสิทธิภาพตรงตามความต้องการของ ประชาชนโดยเฉพาะนักเรียนและผู้ปกครอง ต้องอาศัยกระบวนการการมีส่วนร่วมมาใช้ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ปัจจุบัน แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 3 พ.ศ.2553) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ในมาตรา 8 (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สถานศึกษาที่ จัด การศึกษาทุกระดับจึงต้องปฏิบัติตามโดยเปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัด การศึกษา ทั้งนี้เมื่อผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาย่อมจะช่วยขับเคลื่อนให้การการสร้าง หลักสูตรและบริหารการศึกษาดำเนินไปตามความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ช่วยให้ สถานศึกษาได้รับการยอมรับจากชุมชน ชุมชนรักและหวงแหนสถานศึกษาซึ่งส่งผลให้ผู้ปกครองและ ชุมชนสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาและให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาในการดำเนินกิจกรรม ต่างๆด้วยความเต็มใจ เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการจัดการศึกษานั้นเป็น กระบวนการที่สำคัญ ที่จะช่วยพัฒนาการศึกษาตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นโดยเฉพาะใน โรงเรียนขนาดเล็ก หากชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรการศึกษา ย่อมเกิดผลดีต่อ สถานศึกษาเป็นอย่างยิ่ง และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

สำหรับโรงเรียนขนาดเล็กที่เปิดสอนระดับประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน มีทั้งสิ้น 30,228 โรงเรียน ในจำนวนนี้เป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนต่ำกว่า 120 คน จำนวน 10,753 โรงเรียน โรงเรียนขนาดเล็กเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพ ค่อนข้างต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนขนาดใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากการขาดความพร้อมด้านปัจจัย โดยเฉพาะการบริหารหลักสูตร ซึ่งโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาในการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา มากมายหลายประการ คือ 1.ปัญหาขาดความพร้อมในด้านบุคลากร จำนวนบุคลากรไม่เพียงพอ มี คุณวุฒิไม่ตรงตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ บุคลากรต้องรับผิดชอบภาระงานเกินกำลังสอนหลายกลุ่ม สาระ โรงเรียนขนาดเล็กมีครูน้อยไม่สามารถพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่สมบูรณ์ได้ 2.เอกสาร พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาไปถึงสถานศึกษาล่าช้า มีน้อย ไม่ชัดเจน มีความคลาดเคลื่อน บกพร่อง มาก 3. ครู ผู้ปกครอง และชุมชนขาดความมีส่วนร่วมและความเข้าใจในการจัดทำ และพัฒนา หลักสูตรสถานศึกษาที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ 4. ขาดแหล่งเรียนรู้และวิทยากรผู้ให้คำแนะนำ ซึ่ง ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กให้มีคุณภาพที่ต่ำลง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวรี เขต 2 เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่ มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษาในจังหวัดหนองบัวรี ประกอบด้วย 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางเกร็ด อำเภอบางบาล เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสอดคล้องกับ นโยบายและมาตรฐานการศึกษาให้กับประชาชนในเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อเตรียมความพร้อมให้เด็ก อายุ 4-5 ปี และจัดการศึกษาภาคบังคับให้กับเด็กที่มีอายุในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ

พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2546 ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้นักเรียนได้เรียนจบมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นขั้นสูงสุดของการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยกำกับดูแลและส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งมุ่งปฏิรูปการศึกษาโดยมีสาระสำคัญ คือ การปฏิรูปหลักสูตร การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาครูผู้สอนและบริหารจัดการ ซึ่งในส่วนของกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรนับเป็นจุดที่มีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ตรงตามนโยบาย และมาตรฐานการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 ได้ดำเนินการนิเทศติดตามผลการบริหารหลักสูตรของสถานศึกษาในสังกัด (ฝ่ายนิเทศติดตามและประเมินผล สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนนทบุรี) ได้พบปัญหาในการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. โรงเรียนขนาดเล็กขาดความพร้อมในด้านบุคลากร มีจำนวนครูน้อยไม่สามารถดำเนินงานหลักสูตรสถานศึกษาที่สมบูรณ์ได้
2. โรงเรียนขนาดเล็กมีบุคลากรไม่เพียงพอ ครูไม่ครบชั้นเรียนและมีคุณวุฒิไม่ตรงตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยจะต้องรับผิดชอบการสอนหลายกลุ่มสาระหรือสอนแบบประจำชั้นซึ่งบางแห่งบุคลากรคนหนึ่งต้องรับภาระการสอนมากกว่าหนึ่งชั้นเรียนโดยการสอนรวมชั้น
3. บุคลากรขาดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน เนื่องจากต้องรับผิดชอบภาระงานต่างๆ มาก ซึ่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนและคุณภาพผู้เรียน
4. โรงเรียนขนาดเล็กได้รับการจัดสรรงบประมาณน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการในการพัฒนาผู้เรียน ขาดแคลนวัสดุ ครุภัณฑ์ มีข้อจำกัดในด้านอาคารสถานที่ในการจัดแหล่งเรียนรู้และขาดแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ
5. ผู้บริหารสถานศึกษาขาดความรู้ความเข้าใจ ละเลยบทบาทความเป็นผู้นำทางวิชาการ ขาดการวางแผนการเตรียมความพร้อมในการจัดทำและการบริหารหลักสูตรให้เกิดประสิทธิภาพ
6. การอบรมพัฒนาครูส่งผลกระทบต่อจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนขนาดเล็กที่มีบุคลากรน้อยและส่งผลกระทบต่อคุณภาพนักเรียน
7. ครูผู้ปกครองและชุมชน ขาดความเข้าใจและความมั่นใจในการจัดทำและการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา

จากเหตุผลดังกล่าว การบริหารหลักสูตรสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพนั้นอาจมีรูปแบบการบริหารที่สำคัญหลายประการ ซึ่งการบริหารแบบมีส่วนร่วมถือเป็นรูปแบบที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ได้รับความสนใจ เพราะถือว่าเป็นแนวทางการบริหารที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองค์กร เพื่อให้ผู้ร่วมปฏิบัติงาน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้ร่วมในการตัดสินใจกับความรับผิดชอบและร่วมมือในการพัฒนา ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ซึ่งจะส่งผลให้องค์กรโดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กสามารถขับเคลื่อนไปสู่จุดมุ่งหมายได้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objective)

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรีเขต 2
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรีเขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร : ครูผู้สอน ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 จำนวน 15 โรงเรียน ครูผู้สอนจำนวน 158 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรแบบมีส่วนร่วมของครูผู้สอนของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 ซึ่งแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 33 ข้อ แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านการเตรียมการและการวางแผนหลักสูตร จำนวน 7 ข้อ 2) ด้านการดำเนินงานหลักสูตร จำนวน 8 ข้อ 3) ด้านการบริหารหลักสูตร จำนวน 11 ข้อ 4) ด้านการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร จำนวน 7 ข้อ โดยแบบสอบถามที่สร้างขึ้นนี้มีค่าความเชื่อมั่น 0.97

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย และแบบสอบถามจัดส่งไปยังผู้อำนวยการสถานศึกษาหรือผู้ที่รักษาราชการแทน ผ่านงานสารบรรณของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 ระหว่างวันที่ 2 พฤษภาคม - 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2565 และได้รับการตอบแบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 158 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ โดยดำเนินการนำแบบสอบถามที่รวบรวมจากประชากร วิเคราะห์ด้วย โปรแกรมสำเร็จรูป วิเคราะห์สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามโดยแจกแจงความถี่ (Frequency) เป็นร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายลักษณะของประชากร วิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) รายข้อ รายด้าน และภาพรวม

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2

1. ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน จำนวน 5 ท่าน มีประสบการณ์การปฏิบัติงานในสถานศึกษา 11 ปีขึ้นไป ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เป็นแบบลักษณะคำถามปลายเปิดและมีการกำหนดหัวข้อคำถามล่วงหน้าโดยใช้แบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษา แนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยผู้วิจัยนำประเด็นหลักที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด ที่ได้จากการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 มาสร้างเป็นแนวคำถามในการสัมภาษณ์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นรายบุคคล เพื่อหาแนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยผู้วิจัยจัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมทั้งนัดหมายวันเวลาและสถานที่ในการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ระหว่างวันที่ 23 - 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2565

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ศึกษาทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็ก สรุปผลเป็นความเรียงที่รวบรวมข้อมูลที่อยู่ในกลุ่มความหมายเดียวกัน ไว้นั้นที่เดียวกัน แล้วประมวลผล สรุปประเด็นสำคัญและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย (Research Results)

จากการศึกษาแนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.18$) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการเตรียมการและการวางแผนหลักสูตร ($\mu = 4.23$) รองลงมา คือ ด้านการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร ($\mu = 4.17$) ด้านการดำเนินงานหลักสูตร ($\mu = 4.17$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การบริหารหลักสูตร ($\mu = 4.13$) ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรีเขต 2 โดยภาพรวม 4 ด้าน

การบริหารหลักสูตรสถานศึกษา แบบมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม			
	μ	σ	การแปลผล	อันดับ
1. ด้านการเตรียมการและการวางแผนหลักสูตร	4.23	0.825	มาก	1
2. ด้านการดำเนินงานหลักสูตร	4.17	0.844	มาก	3
3. ด้านการบริหารหลักสูตร	4.13	0.875	มาก	4
4. ด้านการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร	4.17	0.820	มาก	2
รวมเฉลี่ย	4.18	0.841	มาก	

จากตารางที่ 1 การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรีเขต 2 พิจารณาเป็นรายด้านดังนี้

1.1 ด้านการเตรียมการและการวางแผนหลักสูตร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สถานศึกษามีการวิเคราะห์สภาพ ปัญหาจุดเน้นตามความต้องการของชุมชนและสถานศึกษาที่สอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายหลักสูตร และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ สถานศึกษามีการจัดทำแผนสำรวจแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียน

1.2 ด้านการดำเนินงานหลักสูตร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สถานศึกษาร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ความต้องการของชุมชน และความต้องการของผู้เรียน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ สถานศึกษาเปิดโอกาสให้ครูและผู้เรียนมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน

1.3 ด้านการบริหารหลักสูตร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สถานศึกษาจัดโครงการ/กิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ สถานศึกษาส่งเสริมครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนแต่ละคนได้พัฒนาตนเอง

1.4 ด้านการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตรร่วมกัน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ คณะกรรมการประเมินการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

2. ผลการศึกษาแนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขตที่ 2 ทั้ง 4 ด้าน มีดังต่อไปนี้

2.1 ด้านการเตรียมการและการวางแผนหลักสูตร ต้องวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาบริบทของสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษาโดยผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและจัดทำแผนแหล่งเรียนรู้ สํารวจแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษาแล้วรวบรวมเป็นสารสนเทศ โดยจัดทำเป็นทะเบียนแหล่งเรียนรู้ และนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เริ่มจากการกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้และวัตถุประสงค์ในการใช้แหล่งเรียนรู้โดยบูรณาการเข้ากับสาระการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ครูตระหนัก เห็นความสำคัญของการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน และสถานศึกษาต้องส่งเสริมด้านงบประมาณในดำเนินการจัดทำแผนการใช้แหล่งเรียนรู้อย่างเพียงพอ

2.2 ด้านการดำเนินงานหลักสูตร ต้องมีการจัดอบรมให้ครูผู้สอนและผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำแผน การจัดการเรียนรู้ร่วมกันในกระบวนการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ การสร้างจุดประสงค์การเรียนรู้ มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตร สถานศึกษามีการนิเทศทั้งภายใน ภายนอกสถานศึกษาอย่างเป็นระบบจากผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้เรียน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องร่วมกันวิเคราะห์สภาพ (SWOT) หาจุดบกพร่องเพื่อแก้ไขของการนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้ มีการรายงานการดำเนินการด้านการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และผลสัมฤทธิ์ในการจัดการเรียนการสอนให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องรับทราบ

2.3 ด้านการบริหารหลักสูตร ต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจ แก่ผู้เรียนและครูผู้สอน เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและใช้ การเสวนาสะท้อนผลหลังการปฏิบัติการจัดการเรียนการสอน มีการจัดกิจกรรมทัศนศึกษาให้ครูและ ผู้เรียนทำกิจกรรมร่วมกันและเรียนรู้นอกห้องเรียน นำสื่ออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในกระบวนการจัดการ เรียนการสอน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และพัฒนาสมรรถนะหลักของผู้เรียน และ สถานศึกษาต้องจัดให้มีการนิเทศ และประเมินการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพ ในการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนของครูและความก้าวหน้าในการพัฒนาตนเองของผู้เรียน เป็น รายเดือน รายภาคเรียนและปีการศึกษา พร้อมทั้งรายงานผลผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องตามความเหมาะสม

2.4 ด้านการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร ต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมิน การบริหารหลักสูตรสถานศึกษา โดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม โดยคณะกรรมการประเมินการบริหาร หลักสูตรสถานศึกษาต้องวางแผนการประเมิน กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน การดำเนินการ เก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อใช้พิจารณาตัดสินใจในการปรับปรุงหลักสูตรต่อไป คณะกรรมการประเมินหลักสูตรต้องมีการเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาเพื่อใช้ในการปรับปรุง

หลักสูตรและสถานศึกษาต้องมีการจัดทำระบบและจัดทำรายงานการติดตามและประเมินผลหลักสูตรสถานศึกษา

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

จากการการศึกษาสภาพการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายดังนี้

1. การศึกษาสภาพการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม พบว่า สภาพการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารในปัจจุบัน มีการนำกระบวนการบริหารคุณภาพด้วยวงจรเดมมิง (Deming Cycle) มาใช้ในกระบวนการทำงาน ทำให้มีการเตรียมการและวางแผนหลักสูตรอย่างเป็นระบบและสามารถกำกับนิเทศ ติดตาม และประเมินผลได้ ในส่วนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 ได้มีการร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกำหนดนโยบายและกลยุทธ์ในการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา และกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ความต้องการของชุมชน และความต้องการของผู้เรียนที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษา อย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2555) ได้กล่าวว่า การนำกระบวนการบริหารมาใช้ให้มีประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร ต้องอาศัยบุคคลที่เกี่ยวข้องร่วมมือกันปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งการบริหารจัดการหลักสูตรใด ๆ ให้มีประสิทธิภาพนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีความรู้ และเข้าใจเกี่ยวกับตัวหลักสูตรนั้นและนำหลักสูตรนั้นไปใช้ และเมื่อพิจารณารายด้านทั้ง 4 ด้านได้ผลดังนี้

1.1 ด้านการเตรียมการและการวางแผนหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะ หลักสูตรสถานศึกษาที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันได้จัดทำขึ้นมาเพื่อใช้เป็นส่วนรวม ซึ่งบางครั้งไม่ได้สนองความต้องการตามสภาพของท้องถิ่น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนที่ไม่ได้ร่วมร่างหลักสูตรเองความมั่นใจที่จะเข้าใจในรายละเอียดของหลักสูตรจึงมีน้อย ดังนั้นก่อนที่จะเริ่มใช้หลักสูตรสถานศึกษาจึงต้องมีการวิเคราะห์สภาพปัญหา จุดแข็ง จุดเน้น และความต้องการของชุมชนและสถานศึกษาที่ สอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายหลักสูตร (SWOT Analysis) ก่อนทุกครั้ง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สงัด อุทรานันท์ (2557) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายในการหลักสูตรสถานศึกษา เริ่มต้นจาก การวิเคราะห์สภาพ ปัญหา จุดเน้น ตามความต้องการของชุมชนและสถานศึกษาที่สอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายหลักสูตร มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ผู้บริหารมีการวางแผนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา กำหนดแผนกลยุทธ์ ด้านการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและความต้องการของชุมชน

1.2 ด้านการดำเนินงานหลักสูตร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะ สถานศึกษา ต้องมีการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ความต้องการของชุมชน และความต้องการของผู้เรียน โดยในโครงสร้าง หลักสูตรรายวิชาพื้นฐานจะต้องยึดตามตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 แต่ในส่วนของความต้องการของชุมชนและความต้องการของผู้เรียนจะต้องนำมาสร้างเป็น รายวิชาเพิ่มเติมและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนในการดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ผู้บริหารต้องจัดสรรเวลาให้ครูได้วางแผนการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน โดยการพูดคุยแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ทำงานโดยใช้กระบวนการกลุ่มหรือสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กผู้บริหารอาจจะต้องมีการ สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษากับโรงเรียนที่มีบริบทคล้าย ๆ กันเพื่อ แก้ไขปัญหาในเรื่องของจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอและความสามารถของบุคลากรที่จำกัดอยู่เพียง บางวิชาให้ได้พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ของตนเองได้โดยอาศัยเครือข่ายโรงเรียนเข้ามาช่วย ทั้งนี้ เพราะหลักสูตรได้เปิดช่องทางให้สถานศึกษาบูรณาการชุมชนและความต้องการของผู้เรียนในแต่ละ บริบทมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ หรือสามารถสอดแทรกความสนใจของผู้เรียนเข้าไป เชื่อมโยงกับตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางได้ ซึ่งต้องอาศัยแผนการจัดการเรียนรู้จากครูผู้เชี่ยวชาญ ด้านนั้น ๆ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ โจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2559) ได้กล่าวว่า หลักสูตรที่ครู ออกแบบการเรียนรู้ที่อยู่ห้อมล้อมความสนใจของผู้เรียน และช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องที่เรียน โดย หลักสูตรที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับประสบการณ์และชีวิตจริงไม่สอนข้อมูลแบบแยกส่วน หลักสูตรชั้น ประถมและมีชมรมที่มีสาขาหลากหลายก็ควรจะออกแบบให้มีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นบูรณาการ บทบาทที่ผู้บริหารควรแสดงและบทบาทที่เป็นไปในการบริหารจัดการหลักสูตรในด้านการ ดำเนินการบริหารหลักสูตร ได้แก่ การกำหนดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนสนองต่อความต้องการ ความ สนใจ และความถนัดของผู้เรียน

1.3 ด้านการบริหารหลักสูตร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะ พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ ในมาตรา 8 (2) ให้ผู้เรียน ชุมชน สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังนั้นโครงการ/กิจกรรมต่างๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้นต้องมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญจัดการเรียน การ สอนโดยใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีความ รับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองได้ฝึกปฏิบัติวางแผนการทำกิจกรรมกลุ่ม แสวงหาความรู้ด้วย ตนเองและรายงานผลการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับความรู้ใหม่ ซึ่ง กระบวนการเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ชูชาติ พวงสมจิตร (2554) ได้ศึกษาแนวทางที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร โดยมีแนวทางในการบริหาร หลักสูตรดังนี้ การจัดกิจกรรมของสถานศึกษาโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียน มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจเลือกบทเรียนที่ต้องการเรียนรู้ในลักษณะกลุ่มหรือ ศึกษาด้วยตนเอง

1.4 ด้านการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะ สถานศึกษาต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และกระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งคณะกรรมการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร ประกอบไปด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษาจะต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีวัดและประเมินผลโดยดูจากสภาพจริง ต้องมีการประเมินไปพร้อมกับการเรียนรู้ที่ละชั้น และต้องครอบคลุมทุก ๆ ด้าน ทั้งความรู้ ทักษะกระบวนการทำงานและเจตคติ โดยเน้นการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนวิธีการวัดจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสม โดยสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ เป้าหมายการเรียนรู้และธรรมชาติวิชาถึงจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ และนำผลการประเมินการบริหารหลักสูตรสถานศึกษามาใช้ในการปรับปรุงและวางแผนจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาในปีการศึกษาต่อไปทั้งนี้เพราะการประเมินผลการเรียนรู้โดยยึดหลักเกณฑ์ที่ผู้เรียนเห็นความสำคัญหรือนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ จะทำให้ผู้เรียนเกิดการแสดงศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา คุณารักษ์ (2555) ได้กล่าวว่า สถานศึกษาต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตรร่วมกัน ในการวัดประเมินผล รายงานผลการประเมิน และนำผลการประเมินมาพัฒนาผู้เรียน

2. แนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม มีแนวทางดังต่อไปนี้

2.1 ด้านการเตรียมการและการวางแผนหลักสูตร สถานศึกษาต้องวิเคราะห์ปัญหาศึกษาบริบทของสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษาโดยผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และชุมชน ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและจัดทำแผนแหล่งเรียนรู้ สํารวจแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษาแล้วรวบรวมเป็นสารสนเทศโดยจัดทำเป็นทะเบียนแหล่งเรียนรู้ และนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เริ่มจากการกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้และวัตถุประสงค์ในการใช้แหล่งเรียนรู้โดยบูรณาการเข้ากับสาระการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ครูตระหนักเห็นความสำคัญของการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน และสถานศึกษาต้องส่งเสริมด้านงบประมาณในดำเนินการจัดทำแผนการใช้แหล่งเรียนรู้อย่างเพียงพอ

เนื่องจาก ก่อนที่จะจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา อันดับแรกสถานศึกษาจะต้องทราบเป้าหมาย ภารกิจ หรือแนวทางที่ต้องการดำเนินงาน จากนั้นจึงเริ่มสำรวจโดยเริ่มจากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ ได้แก่แหล่งเรียนรู้ภายใน และภายนอกสถานศึกษา และจัดทำแผนแหล่งเรียนรู้ ทะเบียนแหล่งเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเป้าหมาย ภารกิจ หรือแนวทางที่ต้องการดำเนินงาน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พนมม แก้วกำเนิด (2557) ได้ศึกษาแนวทางการดำเนินงานหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยมีแนวทางด้านการดำเนินงานหลักสูตร ดังนี้ ด้านการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาการปรับปรุง แก้ไข พัฒนา (Act) สถานศึกษาควรส่งเสริม พัฒนา และปรับปรุง แก้ไข ปัญหา หรืออุปสรรคที่ได้จากการประเมินการใช้แหล่งเรียนรู้ และทรัพยากรที่มีอยู่

2.2 ด้านการดำเนินงานหลักสูตร สถานศึกษาต้องมีการจัดอบรมให้ครูผู้สอนและผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำแผน การจัดการเรียนรู้ร่วมกันในกระบวนการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ การสร้างจุดประสงค์การเรียนรู้ มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตร สถานศึกษามีการนิเทศทั้งภายใน ภายนอกสถานศึกษาอย่างเป็นระบบจากผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้เรียน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องร่วมกันวิเคราะห์สภาพ (SWOT) หาจุดบกพร่องเพื่อแก้ไขของการนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้มีการรายงานการดำเนินการด้านการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและผลสัมฤทธิ์ในการจัดการเรียนการสอนให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องรับทราบ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ กนกวรรณ ยมจันทร์ (2560) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พิษณุโลก เขต 1 พบว่า สถานศึกษาต้องมีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการดำเนินงานหลักสูตรของสถานศึกษา สำรวจสภาพและปัญหาเกี่ยวกับการบริหารงานด้านหลักสูตรสถานศึกษา และปัญหาของการดำเนินงานด้านหลักสูตร เพื่อจัดตั้งคณะกรรมการวางแผนบริหารงานแบบ PDCA โดยศึกษารวบรวมข้อมูลจากทางการศึกษาการสำรวจและกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการเชิงปฏิบัติการที่ชัดเจน

2.3 ด้านการบริหารหลักสูตร สถานศึกษาต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจ แก่ผู้เรียนและครูผู้สอนเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และใช้การเสวนาสะท้อนผลหลังการปฏิบัติการจัดการเรียนการสอน มีการจัดกิจกรรมทัศนศึกษาให้ครูและผู้เรียนทำกิจกรรมร่วมกันและเรียนรู้นอกห้องเรียน นำสื่ออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนซึ่งนำไปสู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และพัฒนาสมรรถนะหลักของผู้เรียน และสถานศึกษาต้องจัดให้มีการนิเทศ และประเมินการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพ ในการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนของครูและความก้าวหน้าในการพัฒนาตนเองของผู้เรียน เป็นรายเดือน รายภาคเรียน และปีการศึกษา พร้อมทั้งรายงานผลผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องตามความเหมาะสม สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ประสาท เนื่องเฉลิม (2558) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยมีแนวทางในการบริหารหลักสูตร ดังนี้ สถานศึกษา ส่งเสริมครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนแต่ละคนได้พัฒนาตนเอง โดยผู้บริหารต้องมีการวิเคราะห์ครูผู้สอนว่ามีความสามารถและถนัดในการสอนวิชาใด และจัดครูเข้าสอนให้ตรงความรู้ ความสามารถเพื่อครูจะได้มีการจัดกิจกรรมที่ครูมีฐานความรู้สะสมมาอยู่แล้วเพียงแค่เพิ่มเทคนิควิธีในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ทั้งเนื้อหาวิธีที่ถูกต้อง และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน แต่สำหรับโรงเรียนขนาดเล็กที่มีปัญหาในด้านของจำนวนครูอาจใช้วิธีการเครือข่ายโรงเรียนที่อยู่ใกล้เคียงกันมีการใช้บุคลากรร่วมกัน ในบางกิจกรรมหรือใช้เทคโนโลยีการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอน หรือใช้การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการทั้งในสาระเดียวกันหรือข้ามกลุ่มสาระด้านกิจกรรมการเรียนการสอนครูผู้สอนต้องให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเอง สร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้และเกิดความภาคภูมิใจในความสามารถของ

ตนเอง ให้ผู้เรียนได้เห็นตั้งแต่แรกว่าผู้เรียนจะได้รับความรู้เรื่องใดบ้าง และครูต้องมีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายและความรู้ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนนั้นต้องสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันได้

2.4 ด้านการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร สถานศึกษาต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา โดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม โดยคณะกรรมการประเมินการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาต้องวางแผนการประเมิน กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อใช้พิจารณาตัดสินในการปรับปรุงหลักสูตรต่อไป คณะกรรมการประเมินหลักสูตรต้องมีการเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาเพื่อใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรและสถานศึกษาต้องมีการจัดทำระบบและจัดทำรายงานการติดตามและประเมินผลหลักสูตรสถานศึกษา เนื่องจาก การประเมินการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา เป็นสิ่งที่สำคัญที่บ่งชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรมีคุณภาพหรือไม่ เพียงใด มีส่วนใดบ้างที่ควรแก้ไข ปรับปรุงหรือยกเลิก ดังนั้นคณะกรรมการประเมินการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาที่เกิดจากการแต่งตั้งบุคคลจากหลายฝ่ายมาร่วมกันพิจารณาจึงมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่ง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ น้ำทิพย์ ทะศรีแก้ว (2556) ได้ศึกษาแนวทางบริหารหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเอกชน จังหวัดน่าน โดยมีแนวทางในประเมินการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา ดังนี้ การประเมินหลักสูตรสถานศึกษาเป็นภาระหน้าที่รับผิดชอบของสถานศึกษาทุกแห่งที่จะต้องดำเนินการให้เป็นระบบและมีความต่อเนื่อง ด้วยกระบวนการประเมินที่มีประสิทธิภาพมีความเหมาะสมกับวัฒนธรรมองค์กรในแต่ละสถานศึกษา ซึ่งผลการประเมินหลักสูตรจะทำให้สถานศึกษามีข้อมูลและสารสนเทศประกอบการตัดสินใจทั้งผู้บริหารสถานศึกษา และผู้สอน ตลอดจนคณะกรรมการสถานศึกษาที่จะดำเนินการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1. สถานศึกษาต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา โดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม โดยคณะกรรมการต้องวางแผนการประเมิน กำหนดวัตถุประสงค์ การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อใช้พิจารณาตัดสินในการปรับปรุงหลักสูตรต่อไป สำหรับสถานศึกษาที่ขาดคณะกรรมการประเมิน ต้องกำหนดประเด็นใดประเด็นหนึ่งในการพิจารณาาร่วมกัน เลือกประเด็นที่เป็นปัญหามากที่สุดซึ่งจะทำให้ได้สารสนเทศตรงประเด็นที่ต้องการใช้ปรับปรุงหลักสูตรเฉพาะหน้า

1.2 สถานศึกษาต้องศึกษาบริบทของสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษาโดยผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และชุมชน ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและจัดทำแผนแหล่งเรียนรู้ สํารวจแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและนอกสถานศึกษา นำมารวบรวมเป็นสารสนเทศโดยจัดทำเป็นทะเบียนแหล่งเรียนรู้ นำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยบูรณาการเข้ากับสาระการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ครู

ตระหนัก เห็นความสำคัญของการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน และสถานศึกษาต้องสนับสนุนด้านงบประมาณในดำเนินการจัดทำแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ได้อย่างเพียงพอ

1.3 สถานศึกษาต้องมีการจัดอบรมให้ครูผู้สอนและผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างจุดประสงค์การเรียนรู้ที่มีสอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา มีการนิเทศทั้งภายใน ภายนอกสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ มีการรายงานการดำเนินการด้านการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และรายงานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การพัฒนาสมรรถนะหลักของผู้เรียนให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องรับทราบ

1.4 สถานศึกษาต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจ แก่ผู้เรียนและครูผู้สอนเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและใช้การเสวนาสะท้อนผลหลังการปฏิบัติการจัดการเรียนการสอน มีการจัดกิจกรรมทัศนศึกษาให้ครูและผู้เรียนทำกิจกรรมร่วมกันและเรียนรู้ในห้องเรียน นำสื่ออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนการสอน และต้องจัดให้มีการนิเทศประเมินการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพ ในการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนของครูและความก้าวหน้าในการพัฒนาตนเองของผู้เรียน เป็นรายเดือน รายภาคเรียน และปีการศึกษา พร้อมทั้งรายงานผลผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องตามความเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบสภาพการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม โดยแบ่งตามขนาดโรงเรียน หรือระหว่างโรงเรียนของรัฐบาลและโรงเรียนของเอกชน

2.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนโยบายและยุทธศาสตร์ในการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนระดับประถมศึกษา

เอกสารอ้างอิง (References)

- กนกวรรณ ยมจันทร์. (2560). *แนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อการเรียนรู้อย่างมีความสุขของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1*. วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- กมล ภูประเสริฐ. (2550). *การบริหารวิชาการในสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: บริษัท ก.พล 1996 จำกัด.
- จิราภรณ์ ศรีคำ. (2547). *การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนวชิรวิทย์. ระดับประถมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทรงวุฒิ เรื่องวาทศิลป์. (2557). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในพื้นที่บริการของโรงเรียนล้อมแรดวิทยาอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง*. วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2556). *การมีส่วนร่วม: หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สิริลักษณ์การพิมพ์.

- นิคม ผัดแสน. (2540). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาต่อการพัฒนาการศึกษาของกลุ่มโรงเรียนอนุตรศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นรินทร์ จงวุฒิเวศย์. (2550). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภะ.
- มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ. (2553). การมีส่วนร่วมและการถ่ายทอดความรู้ของประชาชนชาวบ้าน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประพันธ์ สร้อยเพชร. (2547). การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานศูนย์โรงเรียนตำบลแช่ช้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิทักษ์ ดวงตะวงษ์. (2556). สภาพการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3. วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- พีระ พรนวม. (2544). ศรีธธาต่อหลักการการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรรณทิพย์ เพชรมาก. (2551). การบริหารสังคม ศาสตร์แห่งศตวรรษ เพื่อสังคมไทยและสังคมโลก. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- ภารดี อนันต์นาวี. (2551). หลักการแนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา. ชลบุรี : สำนักพิมพ์มนตรี.
- ภูติส พันแสน. (2552). การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูโรงเรียนชุมชนวัดดักคะนนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยนาท. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2553). การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และราชการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2553). คนไทยไม่ทอดทิ้งกัน: คู่มือการจัดการสร้างความปรองดองในระบบบริการสาธารณสุข. ขอนแก่น : ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท.
- วัลยา นาสาร. (2553). การบริหารหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษาแม่สลอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.